

**การกำหนดยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ของพระธรรมทูตไทยสู่ประชาคมอาเซียน**
**THE STRATEGY FORMULATION OF BUDDHISM PROPAGATION OF
THAI DHAMMADUTA FOR ASEAN COMMUNITY ENTERTING.**

กรกต ชาบัณทิต^{*} เกษมชาติ นเรศเสนีย์^{**} ประสารโชค ฐะวนุตติ^{***}

Korakoth Chabandit, Kasemchart Naressenie, Prasarnchoke Thuvanuti

Received: February 10, 2019

Revised: March 21, 2019

Accepted: March 22, 2019

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาการดำเนินงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยสู่ประชาคมอาเซียน 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยสู่ประชาคมอาเซียน 3) เพื่อนำเสนอการกำหนดยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยสู่ประชาคมอาเซียน

การวิจัยเป็นแบบผสมวิธี (Mixed Method) ประชากรได้แก่พระธรรมทูตไทยจำนวน 1,547 รูป การวิจัยเชิงคุณภาพดำเนินการโดย สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 30 รูป และสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 9 รูป การวิจัยเชิงปริมาณ ดำเนินการโดยศึกษากลุ่มตัวอย่างจำนวน 306 รูป ซึ่งสุ่มด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ เครซี่ และมอร์แกน (Krejcie And Morgan) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่แบบสอบถามแบบประมาณค่า

^{*} Doctor of Public Administration, Valaya Alongkorn Rajabhat Universityunder The Royal Patronage.

^{**} College of Management Innovation, Alongkorn Rajabhat Universityunder The Royal Patronage.Valaya Alongkorn Rajabhat Universityunder The Royal Patronage.

^{***} College of Management Innovation, Alongkorn Rajabhat Universityunder The Royal Patronage.

5 ระดับ ที่ระดับความเชื่อมั่น 0.98 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่า

การดำเนินงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยสู่ประชาคมอาเซียน พบว่า คณะบริหารงานด้านพระธรรมทูตสายต่างประเทศมีการประชุมวางแผน กำหนดเป้าหมาย อย่างชัดเจน และกำหนดวิสัยทัศน์ครอบคลุมและสอดคล้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอดีต และปัจจุบัน มีการติดตามและประเมินผลยุทธศาสตร์อย่างต่อเนื่อง มีระบบและกลไกในการติดตาม และประเมินผล ส่งผลให้จำนวนของพระธรรมทูตเพิ่มขึ้น และผู้มีความสนใจในพระพุทธศาสนา เพิ่มขึ้น

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยสู่ประชาคมอาเซียน ประกอบด้วย ด้านหลักธรรม ด้านองค์การ ด้านบุคลากร และด้านงบประมาณ การวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สันโดยภาพรวม พบว่า ทุกด้าน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในสู่ประชาคมอาเซียน ($r = 0.803$, $p\text{-value} = 0.000$)

การกำหนดยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยสู่ประชาคมอาเซียน พบว่า ยุทธศาสตร์ที่ 1 : สร้างความมั่นคงในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในประชาคมอาเซียน เป็นการสร้างความมั่นคงโดยเน้นที่การกำหนดยุทธศาสตร์ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน อย่างเป็นเอกภาพ และขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ยุทธศาสตร์ที่ 2 : สร้างองค์การภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประชาคมอาเซียน เป็นการสร้างองค์การภาคีเครือข่ายเพื่อขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ยกระดับการบริหารจัดการองค์การให้มีศักยภาพในระดับสากล โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่าย พัฒนาระบบงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ยุทธศาสตร์ที่ 3 : เพิ่มและพัฒนาพระธรรมทูตให้มีศักยภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ประชาคมอาเซียน เป็นการสร้างพระธรรมทูตให้มีจำนวนเพิ่มขึ้น และพัฒนาพระธรรมทูตให้มีศักยภาพในการเผยแผ่ ส่งเสริม สนับสนุน การศึกษาให้พระธรรมทูตมีความรู้ทั้งในพุทธศาสตร์และศาสตร์สมัยใหม่

คำสำคัญ: การเผยแผ่พระพุทธศาสนา, พระธรรมทูต, ประชาคมอาเซียน

ABSTRACT

Objective of this search were: 1) to study the Buddhism propagation of Thai Dhammaduta to the ASEAN community, 2) to study the factors that are related to the Buddhism propagation of the Thai Dhammaduta to the ASEAN Community and 3) to propose the strategy formulation of Buddhism propagation of the Thai Dhammaduta to the ASEAN community.

Methodology of this research was mixed methods research of the quantitative and qualitative researches. Population was 1,547 Thai Dhammaduta. The qualitative research conducted by interviewing with 30 key informants and focus group discussion with 9 expert persons. The quantitative research conducted by studying 306 simples which selected by Simple Random Sampling. Simple size was defined by using the Krejcie and Morgan formula. The tool used for data collection was 5 levels rating scale questionnaire with at reliability level of 0.98 Statistics used to analyze data were frequency, percentage, mean, standard deviation and Pearson's Correlation Coefficient.

Findings were as follows:

The Buddhism propagation of Thai Dhammaduta to the ASEAN community found that; the committee of Thai Dhammaduta met for planning, defined the goal clearly and defined the vision according to the Buddhism propagation form the past to the present, there are tracking and evaluating the strategies continues, there are process and mechanism for tracking and evaluating. Therefore, number of Thai Dhammaduta and interested people in Buddhism was increased.

The factors that related to Buddhism propagation of Thai Dhammaduta to the ASEAN community were; Buddhism principle aspect, organization aspect, personnel aspect and budgeting aspect. Analyzing of Pearson's Correlation Coefficient in overall found that all aspects was positive related with propagation of Buddhism of Thai Dhammaduta to the ASEAN community ($r = 0.803$, $p\text{-value} = 0.000$)

Strategy formulation for Buddhism propagation of Thai Dhammaduta to the ASEAN community found that: first strategy; creating the stability of Buddhism propagation of Thai Dhammaduta to the ASEAN community was creating stability focused on strategy formulation to be the same direction and unity and requesting cooperation from related department about Buddhism propagation, second strategy; creating the network partner organization for the mechanism of Buddhism propagation of Thai Dhammaduta to the ASEAN community was creating network partner organization to drive Buddhism propagation, increasing the level of organization management to global by using the cooperation of network partner and working process development to be achieved, third strategy; increasing and development Dhammaduta to be potential for Buddhism propagation of Thai Dhammaduta to the ASEAN community was increasing the number of Dhammaduta and development Dhammaduta to be potential for Buddhism propagation, promoting and supporting the education for Dhammaduta in Buddhism and modern science.

Keywords: Buddhism Propagation, Dhamma, ASEAN community.

1. บทนำ

ปัญหาและอุปสรรคของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแต่ละประเทศไม่เหมือนกัน แต่พอสรุปองค์รวมได้ว่า ด้านบุคคลการคือพระธรรมทูตเองบางประเทศยังไม่เข้าใจภาษา วัฒนธรรมของประเทศที่ตนไปเผยแผ่ดีพอ ทำให้การสื่อสารกับคนในประเทศนั้นได้ไม่ดีพอ ด้านองค์กรสงฆ์ที่มีส่วนในการดูแลพระธรรมทูตยังไม่เข้มแข็งพอจึงให้การสนับสนุนและดูแลได้ไม่ทั่วถึง แม้ปัจจุบันจะมีหลายหน่วยงานที่กำลังดูแลโดยตรงแต่ก็ยังครอบคลุมได้ไม่ทั่วถึง เช่นศูนย์ควบคุมดูแลพระไปต่างประเทศก็ทำหน้าที่อย่างหนึ่ง สำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตก็ทำหน้าที่อีกอย่าง อบรมพระธรรมทูตแล้ว ส่วนการคัดเลือกว่าพระสงฆ์รูปใดจะได้เดินทางไปประเทศไหนนั้นเป็นอีกหน่วยงานหนึ่ง เมื่อผ่านเกณฑ์พิจารณาแล้วก็ต้องผ่านขั้นตอนในการขอหนังสือเดินทาง ขอวีซ่าเข้าประเทศ บางประเทศยากมากและให้เวลาในการพำนักรในประเทศนั้นๆ น้อยมาก (Phramaha Boonthai Punyamano, 2009)

นอกจากนี้ พระธรรมโกศาจารย์ ยังได้ให้ทัศนะต่อบุคลากรทางศาสนาที่ทำการเผยแผ่พุทธศาสนาเชิงรุกในต่างประเทศอีกว่า พระนักผู้เผยแผ่หรือพระธรรมทูตที่มีความรู้ความสามารถแต่ไม่ประสบความสำเร็จ ก็เพราะปัญหาเชิงยุทธศาสตร์ พระนักเผยแผ่บางรูปสามารถบรรยาย และทำการสอนดี แต่ไม่สามารถครองใจคน จึงไม่ประสบความสำเร็จ ดังนั้นพระต้องทำงานอย่างมืออาชีพ โดยทำการวิเคราะห์ มีการวางแผนก่อนลงมือปฏิบัติการจริง ศัพท์สมัยปัจจุบันที่เรียกว่า SWOT Analysis คือการวิเคราะห์สถานการณ์ใน 4 ด้านซึ่งได้ยกตัวอย่างไว้อย่างน่าสนใจยิ่งว่า จุดแข็ง (Strength) เช่น ความเข้มแข็งของชุมชนไทยในต่างแดนมีมาก การบริจาคทรัพย์ การชอบเข้าวัดของคนไทย ฯลฯ จึงเป็นจุดแข็งของการเผยแผ่พุทธศาสนาอย่างมาก จุดอ่อน (Weakness) เช่น ภาษาที่อ่อนด้อย ไม่มีการบริหารจัดการที่ดี ฯลฯ จะต้องเร่งปรับปรุงแก้ไขเพื่อพลิกให้เป็นจุดแข็งให้ได้ โอกาส (Opportunity) เช่น คนอังกฤษ เป็นคนอนุรักษนิยม ชอบเรื่องศาสนา, คนอเมริกัน ชอบลองของใหม่, คนศรีท้าวพระในเมืองไทยมีจำนวนมหาศาล มีโอกาสมหาศาล นี่คือทุนทางสังคมของคนไทย สิ่งคุกคาม (Threat) เช่น คนบวชน้อยลง รุ่นลูกไม่ยอมเข้าวัด ฯลฯ พระนักเผยแผ่ต้องปรับท่าทีอย่างไรให้เหมาะสม (Proactive Buddhism for propagation,(Online). Source: <https://www.gotoknow.org/posts/475379>, 18 / January / 2019)

ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมาเบื้องต้น ผู้วิจัยมีความสนใจทำวิทยานิพนธ์เรื่อง การกำหนดยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยสู่ประชาคมอาเซียน โดยเห็นว่าประเทศกลุ่มประชาคมอาเซียนมีความแตกต่างและความหลากหลายทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณีโดยเฉพาะความแตกต่างทางศาสนา ทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ประชาคมอาเซียนมีความลำบากยิ่งต่อพระธรรมทูตไทย เนื่องจากกลุ่มประเทศในประชาคมอาเซียนบางประเทศไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนาหรือบางประเทศนับถือพระพุทธศานาน้อย อาทิ ประเทศบรูไน ดารุสซาลาม สาธารณรัฐอินโดนีเซีย ประเทศมาเลเซีย เป็นต้น ดังนั้นการที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังกลุ่มประเทศประชาคมอาเซียนต้องอาศัยยุทธศาสตร์และวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สอดคล้องและเหมาะสมกับสังคมและวัฒนธรรมในกลุ่มประเทศประชาคมอาเซียน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาการดำเนินงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยสู่ประชาคมอาเซียน

2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยสู่ประชาคมอาเซียน

2.3 เพื่อนำเสนอการกำหนดยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยสู่ประชาคมอาเซียน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method) โดยได้กำหนดการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นหลัก และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นส่วนเสริม และได้ทำการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยประชากรที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ รวมทั้งสิ้นจำนวน 30 ท่าน และได้ทำการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussions) จำนวน 6 - 9 ท่าน การวิจัยเชิงปริมาณ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) ผู้วิจัยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (simple random sampling) โดยเปิดตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของ เครซี และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970) ได้กลุ่มตัวอย่าง 306 ท่าน

3.2 ตัวแปรที่ศึกษา ตัวแปรอิสระ ได้แก่ 1) การดำเนินงานของพระธรรมทูต ประกอบด้วย การวางแผนดำเนินงาน, การดำเนินงานตามแผน, การติดตามและประเมินผล 2) ปัจจัยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ด้านบุคลากร, ด้านองค์การ, ด้านหลักธรรม, ด้านงบประมาณ ตัวแปรตาม ได้แก่ การกำหนดยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยสู่ประชาคมอาเซียน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้นำมาตั้งเป็นคำถามปลายเปิด (Open - Ended Questionnaire) โดยใช้เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งผู้วิจัยได้ยึดตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นหลัก (Purposive Sampling) 2) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นแบบประเมิน (Rating Scale) จำนวน 5 ระดับตามหลักการของลิเคิร์ท (Phichit Phithaktheepsombat, 2005)

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเองและมีผู้ช่วยนักวิจัย การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพนี้ มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - Depth Interview) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structure In-depth Interview) การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยการใช้แบบสอบถามนั้น ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองพร้อมกับผู้ช่วยนักวิจัย โดยได้ขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลและดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยนำข้อมูลมาสังเคราะห์ และเรียบเรียง จำแนกอย่างเป็นระบบโดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยพยายามรักษาสำนวนเดิมไว้ วิเคราะห์จากการจัดบันทึก (Note-based Analysis) วิเคราะห์จากการถอดคำบันทึกเสียง (Tape-based Analysis) และวิเคราะห์จากความจำ (Memory-based Analysis) จัดพิมพ์ข้อมูลทั้งหมดเพื่อจัดหมวดหมู่ของข้อมูล (Category Data) ตามคุณสมบัติ (Properties) ของมโนทัศน์ (Concept) แต่ละการสนทนาแยกข้อมูลพรรณนาความให้เชื่อมโยงและสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 การดำเนินงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยสู่ประชาคมอาเซียน สามารถสรุปโดยภาพรวมได้ว่า แผนการดำเนินงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประชาคมอาเซียน มีการประชุมวางแผนก่อนการกำหนดยุทธศาสตร์โดยคณะกรรมการงานด้านพระธรรมทูตได้กำหนดเป้าหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กำหนดวิสัยทัศน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างครอบคลุมและสอดคล้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอดีตและปัจจุบัน มีการกำหนดพันธกิจที่สอดคล้องกับแผนการเผยแผ่หรือนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อการนำแผนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ สำหรับการดำเนินการตามแผนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพระธรรมทูตไทยสู่ประชาคมอาเซียนนั้น ได้มีการดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ โดยกำหนดกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ ดำเนินกิจกรรมหรือโครงการโดยยึดตามพันธกิจมีผลดำเนินการกำหนดกลยุทธ์ที่นำไปสู่เป้าหมายที่ชัดเจน มีระบบและกลไกในการดำเนินการกำหนดกลยุทธ์ที่ชัดเจน ในส่วนของการติดตามและประเมินผลการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีการติดตามและประเมินผลยุทธศาสตร์อย่างต่อเนื่อง โดยมีระบบและกลไกในการติดตามและประเมินผลผ่านจำนวนของพระธรรมทูตที่เพิ่มขึ้น จำนวนของผู้มีความสนใจในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีการเปิดโอกาสให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล มีการกำหนดตัวชี้วัดในการประเมินผลที่สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ ซึ่งกระบวนการเหล่านี้จะเพิ่มศักยภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในประชาคมอาเซียน

สำหรับการผลการวิเคราะห์ระดับความเห็นการกำหนดยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยสู่ประชาคมอาเซียน ด้านการดำเนินงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูต โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยการวางแผนการดำเนินงาน

มากที่สุด ซึ่งอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ การดำเนินตามแผน และการติดตามและประเมินผล อยู่ในระดับมากตามลำดับ

4.2 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยสู่ประชาคมอาเซียน

1) ด้านหลักธรรม มีจุดแข็ง คือ พระพุทธศาสนามีคัมภีร์พระไตรปิฎกที่เด่นชัด มีหลักการปฏิบัติที่ชัดเจน และสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย จุดอ่อน คือ ความเข้าใจในหลักธรรมที่การเผยแผ่การใช้ภาษาเฉพาะในชื่อเฉพาะหลักธรรม และวัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างกันในแต่ละประเทศ โอกาส คือ ประชาชนทุกคนมีโอกาสในการเรียนรู้หลักธรรม มีหลักธรรมสากลเดียวกัน และเผยแผ่หลักธรรมได้ตลอดเวลาทุกโอกาส และอุปสรรค คือ อุปกรณ์ เครื่องมือ และสื่อต่างๆ และหลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินชีวิตของประชาชนในประเทศนั้นๆ

2) ด้านองค์กร จุดแข็ง มีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นองค์กรในการคัดเลือกพระธรรมทูต และมีองค์การเครือข่ายทางพระพุทธศาสนาร่วมระหว่างประเทศและต่างประเทศ จุดอ่อน คือ ด้านความรู้ในเรื่องของการบริหารจัดการองค์กร ปัจจัยการเชื่อมโยงกันองค์การเครือข่ายทางพระพุทธศาสนา และการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานขององค์กร โอกาส คือ สามารถพัฒนาองค์กรเครือข่ายทางพระพุทธศาสนา สร้างศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประชาคมอาเซียน และมีคณะกรรมการบริหารสหภาพพระธรรมทูตไทยในอาเซียน อุปสรรค คือ สภาพภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกัน กฎหมายท้องถิ่น กฎหมายระหว่างประเทศ และความร่วมมือในการบริหารจัดการองค์กรของทุกภาคส่วน

3) ด้านบุคลากร จุดแข็ง คือ มี ระบบและกลไกในการคัดเลือก บุคลากรที่มีประสิทธิภาพ บุคลากร มีคุณสมบัติตามเป้าประสงค์ และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จุดอ่อน คือ ขาดเทคนิคและวิธีการเผยแผ่ที่หลากหลาย บุคลากรยังไม่มีความแตกฉานในด้านหลักธรรมและหลักภาษา และการติดตามประเมินผลไม่ต่อเนื่อง โอกาส สามารถพัฒนาเทคนิคและวิธีการเผยแผ่ที่หลากหลายได้ พัฒนาและทำความเข้าใจหลักธรรมและหลักภาษา มีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง อุปสรรค คือ ความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม และแรงจูงใจในใฝ่สัมฤทธิ์ในการทำงานของพระธรรมทูตไทย

4) ด้านงบประมาณ จุดแข็ง คือ มีพลังศรัทธาสนับสนุนจากชาวพุทธ และมีการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน จุดอ่อน งบประมาณการเผยแผ่มีจำนวนจำกัด ขาดความรู้เรื่องการจัดการงบประมาณ แต่ไม่มีการจัดตั้งกองทุนในการบริหารงบประมาณ อย่างเป็นรูปธรรม โอกาส คือ หาแหล่งสนับสนุนงบประมาณเพิ่ม พัฒนาความรู้เรื่องการจัดการงบประมาณ จัดตั้ง

กองทุนในการบริหารงบประมาณ อุปสรรค ได้แก่ เป้าหมายด้านงบประมาณไม่ตรงกัน งบประมาณสนับสนุนไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน และ ขาดการติดตาม ประเมินผลช่วยเหลือ พระธรรมทูตอย่างเป็นรูปธรรม

สำหรับระดับความเห็นต่อการปัจจัยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยปัจจัยด้านหลักธรรมมากที่สุด อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ด้านบุคลากร ด้านองค์การ และด้านงบประมาณ อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

4.3 การกำหนดยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยสู่ประชาคมอาเซียน

1) ยุทธศาสตร์ที่ 1 : สร้างความมั่นคงในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในประชาคมอาเซียน เป็นการสร้างความมั่นคงในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในประชาคมอาเซียน เป็นการกำหนดยุทธศาสตร์ของพระธรรมทูตให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน อย่างเป็นเอกภาพ ซึ่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะมั่นคงถาวรต้องอาศัยความร่วมมือ ร่วมใจของหน่วยงาน องค์การหลายๆ ส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน การที่พระพุทธศาสนามีความมั่นคงเจริญ สืบทอดมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันนี้ เพราะอาศัยศาสนทายาทหรือพุทธบริษัททั้ง 4 คือ พระสงฆ์ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา เมื่อพุทธบริษัททั้ง 4 นี้มีความเข้มแข็ง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาย่อมมีความเจริญ มั่นคงตามลำดับ การสร้างความมั่นคงในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในประชาคมอาเซียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยการส่งเสริมสวัสดิภาพและสวัสดิการให้แก่บุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา การพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ทันสมัยเป็นปัจจุบัน และการสนับสนุน ส่งเสริมให้ใช้กลไกระบบคณะกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทุกระดับในการดำเนินงาน และหน่วยงาน หรือองค์การที่อุปถัมภ์ ส่งเสริม สนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน การส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

2) ยุทธศาสตร์ที่ 2 : สร้างองค์การภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประชาคมอาเซียน องค์การภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประชาคมอาเซียน เป็นการยกระดับการบริหารจัดการองค์การของพระธรรมทูตทั้งภายในและภายนอกให้มีศักยภาพเทียบเท่ากับองค์การการเผยแผ่หลักคำสอนทางศาสนาอื่นๆ โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่าย พัฒนาระบบงานให้เกิดผลสัมฤทธิ์เพื่อเป็นพลังในการขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอาเซียนร่วมกัน พัฒนางค์การแห่งการเรียนรู้เพื่อให้วัดในประชาคมอาเซียนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธโดยวิธีการส่งเสริมองค์การภาคีเครือข่ายให้

เข้มแข็ง ด้วยการส่งเสริมองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้แก่องค์การภาคีเครือข่ายเพื่อให้มีการดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกันและเกิดประโยชน์สูงสุด การสร้างองค์การภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประชาคมอาเซียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยองค์การเครือข่ายที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพิ่มจำนวนมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง มากที่สุด อยู่ในระดับมาก มีการจัดตั้งและพัฒนาศักยภาพขององค์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างทั่วถึงในอาเซียน มีรูปแบบการสร้างความร่วมมือในการขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน เป็นรูปธรรม มีการระดมสรรพกำลังในการสนับสนุน ส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และมีองค์กรทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีตามลำดับระดับมาก

3) ยุทธศาสตร์ที่ 3: เพิ่มและพัฒนาพระธรรมทูตให้มีศักยภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ประชาคมอาเซียน การเพิ่มและพัฒนาพระธรรมทูตให้มีศักยภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ประชาคมอาเซียนนั้น ต้องอาศัยกระบวนการกลั่นกรองพระธรรมทูตให้เป็นมีความรู้ความสามารถ ซึ่งศาสนบุคคลมีศักยภาพในการเผยแผ่นั้นเป็นนักเผยแผ่ เป็นนักเทศน์ เป็นพระสอนศีลธรรม ต่างมีศักยภาพภายในตนเอง การพัฒนาศักยภาพของพระธรรมทูตต้องอาศัยหลักวิชาการและหลักนวัตกรรมการที่ทันสมัย พัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน ซึ่งการเพิ่มและพัฒนาพระธรรมทูตให้มีศักยภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ประชาคมอาเซียนได้กำหนดยุทธวิธีไว้คือ กลยุทธ์ ส่งเสริม สนับสนุนการศึกษาหลักสูตรพระธรรมทูต เพื่อให้พระธรรมทูตมีความรู้ความแตกฉานในหลักพุทธธรรม และเพื่อเพิ่มและพัฒนาศักยภาพของพระธรรมทูตในประชาคมอาเซียน การสร้างองค์การภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประชาคมอาเซียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยการพัฒนาศักยภาพบุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความรู้ความแตกฉานในหลักพุทธธรรม มากที่สุด อยู่ในระดับมาก มีการพัฒนาศักยภาพให้มีอุดมการณ์ความสามารถ ทักษะ และวิธีการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง และ จำนวนบุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง และระบบการประเมินศักยภาพและขีดความสามารถของบุคลากร มีระบบและกลไกในการสรรหาบุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 การดำเนินงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยสู่ประชาคมอาเซียน การดำเนินงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยนั้น มีการประชุมวางแผนก่อนการกำหนดยุทธศาสตร์โดยคณะบริหารงานด้านพระธรรมทูตอย่างต่อเนื่อง ได้กำหนดเป้าหมายในการ

เผยแผ่พระพุทธศาสนา กำหนดวิสัยทัศน์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาครอบคลุมและสอดคล้องกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอดีตและปัจจุบัน มีรูปแบบและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปตามหลักพุทธโอวาทซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย Phramaha Suriya Wonmethi (2013) ทำงานวิจัยเรื่อง ศึกษาแนวคิดและหลักการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในสหรัฐอเมริกา พบว่า แนวคิด วิธีการและเป้าหมายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตเป็นไปตามหลักพุทธโอวาท แสดงธรรมให้เหมาะสมกาลเทศะ มีเหตุผล แสดงธรรมด้วยจิตเมตตา โดยมุ่งประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะ ไม่แสดงธรรมโดยยกตนข่มท่านและไม่เสียดีสีข่มผู้อื่น เป้าหมายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล ความสุข แก่บุคคลทั้งที่เป็นชาวพุทธและมีใจชาวพุทธ มุ่งที่จะพัฒนาศักยภาพของบุคคลในการดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง

5.2 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยสู่ประชาคมอาเซียน 1) ด้านหลักธรรม พระพุทธศาสนามีคัมภีร์พระไตรปิฎกที่เด่นชัด มีหลักการปฏิบัติที่ชัดเจน และสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย ประชาชนทุกคนมีโอกาสในการเรียนรู้หลักธรรม มีหลักธรรมสากลเดียวกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Phrakhrusuwithanphatthanabandit (Sukanya Aruno) (2014) ได้กล่าวไว้ในเรื่อง “พระพุทธศาสนาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ทางสังคม” พบว่า ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในประเทศลาวมีความแนบแน่นอยู่กับประชาชนเป็นอย่างมาก การดำเนินชีวิตตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาไว้เป็นแบบอย่าง ทำให้วัฒนธรรมและความสัมพันธ์ของคนในชาติเป็นไปในแนวทางเดียวกัน จึงทำให้พระพุทธศาสนาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยลาวยังคงมีประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและความสัมพันธ์ทางสังคมที่แนบแน่นอยู่กับประชาชนและผ่านกาลเปลี่ยนแปลงในยุคต่างๆ จนสามารถดำรงอยู่อย่างมั่นคงถาวรถึงปัจจุบัน

2) ด้านองค์กร มีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นองค์กรในการคัดเลือกพระธรรมทูต และมีองค์การเครือข่ายทางพระพุทธศาสนา ร่วมระหว่างประเทศและต่างประเทศ สามารถพัฒนาองค์กรเครือข่ายทางพระพุทธศาสนา สร้างศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประชาคมอาเซียน และมีคณะกรรมการบริหารสหภาพพระธรรมทูตไทยในอาเซียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Phra Mahathanat Attthuchari (2000) ได้กล่าวถึงบทบาทของวัดไทยในต่างประเทศ ดังนี้ วัดเป็นศูนย์กลางด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ด้านทฤษฎีนั้นเปิดให้มีการเรียนการสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประเพณีอันดีงามทางพระพุทธศาสนา เป็นแหล่งข้อมูลด้านพระพุทธศาสนา วัดเป็นศูนย์กลางด้าน

ข่าวสารข้อมูลซึ่งผู้ที่สนใจสามารถค้นหาได้จากวัด เพราะวัดเป็นบ่อเกิดแห่งสรรพวิชาทุกๆด้าน เช่น ทย ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย วัดในต่างพุทธศาสนา ภาษาไทย ศิลปวัฒนธรรมไทย ประเพณีไทย รักษาบทบาทของวัดไทยในสมัยโบราณ คือประชาชนจะใช้วัดเป็นสถานที่พบปะพูดคุยได้ทุกเรื่อง

3) ด้านบุคลากร มีระบบและกลไกในการคัดเลือก บุคลากรที่มีประสิทธิภาพ บุคลากรมีคุณสมบัติตามเป้าประสงค์ และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แต่ขาดเทคนิคและวิธีการเผยแผ่ที่หลากหลาย บุคลากรยังไม่มีความแตกฉานในด้านหลักธรรมและหลักภาษา และขาดการติดตามประเมินผลไม่ต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Phramaha Suriya Wonmethi (2013) ทำงานวิจัยเรื่อง ศึกษาแนวคิดและหลักการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในสหรัฐอเมริกา พบว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น พระธรรมทูตยังไม่เข้าใจภาษาและวัฒนธรรมของประเทศที่ตนไปเผยแผ่ดีพอ ทำให้การสื่อสารกับคนในประเทศนั้นได้ไม่ดีเท่าที่ควร ด้านองค์กรสงฆ์ที่มีส่วนในการดูแลพระธรรมทูตยังก็ยังไม่เข้มแข็งพอ จึงให้การสนับสนุนและดูแลได้ไม่ทั่วถึง แม้ปัจจุบันจะมีหลายหน่วยงานที่กำกับดูแลโดยตรงแต่ก็ยังครอบคลุมได้ไม่ทั่วถึง และระยะเวลาในการพำนักในประเทศนั้นๆ น้อยทำให้เกิดความไม่ต่อเนื่องในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

4) ด้านงบประมาณ มีพลังศรัทธาสนับสนุนจากชาวพุทธ และมีการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Phramaha Pao Techapanyo (2009) ได้วิจัยเรื่อง “นโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า นโยบายการเผยแผ่ของมหาเถรสมาคม การเผยแผ่พระพุทธศาสนาภายในประเทศ โดยภาพรวมถือว่าเป็นที่น่าพอใจ นโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นหน่วยงานของรัฐ รับนโยบายจากรัฐไปดำเนินงานด้านพระพุทธศาสนา เพื่อสนองงานคณะสงฆ์ ในการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ วางแผนงานจัดสรรงบประมาณคณะสงฆ์ ประสานงานการบริหารคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามแนวนโยบายของรัฐบาล

5.3 การกำหนดยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยสู่ประชาคมอาเซียน 1) ยุทธศาสตร์ที่ 1 : สร้างความมั่นคงในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในประชาคมอาเซียน เป็นการกำหนดยุทธศาสตร์ของพระธรรมทูตให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันพระพุทธศาสนามีความเจริญมั่นคง โดยการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพทางปัญญาของพระธรรมทูต ร่วมกันส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตในก้าวล้ำทันสมัยกับโลกยุคปัจจุบัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Phramaha Boonthai Punyamano (2009) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

ของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน” ผลการวิจัยพบว่า คณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันการได้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอินเทอร์เน็ตในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก โดยเนื้อหาหลักอยู่ที่ประวัติขององค์กร หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมขององค์กร รูปแบบการนำเสนอมีหลายอย่างทั้งเอกสารที่เป็นตัวอักษร ภาพ เสียง โดยผ่านเว็บเพจหลายเว็บในโฮมเพจเดียว กระบวนการในการใช้มีแตกต่างกันออกไปแต่ก็มีองค์ประกอบคล้ายกันคือมีคอมพิวเตอร์ฮาร์ดแวร์ขององค์กร มีโปรแกรมหรือซอฟต์แวร์ในการสร้างเว็บไซต์ได้เอง ข้อมูลมีมากพอและมีการเคลื่อนไหว ระบบการสื่อสารข้อมูลใช้ช่องทางคืออินเทอร์เน็ตแต่มีการเชื่อมต่อหลายแบบแตกต่างกันตามสมควร

2) ยุทธศาสตร์ที่ 2 : สร้างองค์การภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประชาคมอาเซียน เป็นการขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประชาคมอาเซียน เป็นการยกระดับการบริหารจัดการองค์การของพระธรรมทูตให้มีประสิทธิภาพ โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่าย สอดคล้องกับงานวิจัยของ Phramahapao Techapunyo (2009) ได้วิจัยเรื่อง “นโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า นโยบายการเผยแผ่ของมหาเถรสมาคม การเผยแผ่พระพุทธศาสนาภายในประเทศ โดยภาพรวมถือว่าเป็นที่น่าพอใจ เพราะยังมีพุทธศาสนิกชน ให้ความเคารพนับถือให้การสนับสนุนอุปถัมภ์กิจกรรมคณะสงฆ์เป็นอย่างดี แม้จะมีพวกที่ นอกรีตนกรอยอยู่บ้าง ก็เพียงเล็กน้อย การเผยแผ่ส่วนใหญ่อยู่ในระดับสร้างศรัทธา ยังไกลต่อเป้าหมายอันสูงสุดของพุทธองค์ ยิ่งในต่างแดนถือว่ายังไม่ประสบผลสำเร็จ ยังไม่อาจสร้างความเชื่อความเลื่อมใสให้เกิดขึ้นแก่คนต่างชาติต่างภาษาได้เท่าที่ควร แม้จะมีวัดในต่างแดนมากมายแต่ก็ได้เพียงรักษาศรัทธาของคนไทยในต่างแดนเท่านั้น มรรคผลจึงเป็นเรื่องยากที่จะเผยแผ่ในต่างแดนต่างชาติต่างภาษา ส่วนนโยบายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นหน่วยงานของรัฐ รับนโยบายจากรัฐไปดำเนินงานด้านพระพุทธศาสนา เพื่อสนองงานคณะสงฆ์ ในการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ วางแผนงานจัดสรรงบประมาณคณะสงฆ์ ประสานงานการบริหารคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามแนวนโยบายของรัฐบาล

3) ยุทธศาสตร์ที่ 3 : เพิ่มและพัฒนาพระธรรมทูตให้มีศักยภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ประชาคมอาเซียน โดยอาศัยกระบวนการกลั่นกรองพระธรรมทูตให้เป็นมีความรู้ความสามารถ การพัฒนาศักยภาพของพระธรรมทูตด้วยหลักวิชาการและหลักกัณฐกรรมที่ทันสมัย สอดคล้องกับงานวิจัยของ Phramaha Montri Tikkharo (Siboonhung) (2007) ได้วิจัยเรื่อง “แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสายต่างประเทศในทศวรรษหน้า” ผลการวิจัยพบว่า ด้านบุคคลภาพภูมิรู้ภูมิธรรม แนวคิดอุดมการณ์ในการทำงานของพระธรรมทูต

ในทศวรรษหน้า (พ.ศ.2551-2560) สำหรับพระธรรมทูต ในทศวรรษหน้า (พ.ศ.2551-2560) จะต้องเผยแพร่ทาง web site ใช้ภาษาให้เป็นสากลมากขึ้น โดยนำเสนอคำสอนที่เป็นภาษาร่วมสมัยที่สุด นำเสนอเป็นสิ่งพิมพ์เป็นเล่มเล็กๆ ที่สะดวกในการหยิบอ่าน, ศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อการสร้างเครือข่ายกระจายการ เผยแพร่ไปยังจุดต่างๆ โดยยึดหลักการตามที่ตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าสร้างพระธรรมทูตให้เป็นผู้มีความรู้และความประพฤติดี และมีหน่วยงานที่รับผิดชอบงานด้านนี้

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) กำหนดนโยบายในการฝึกอบรมและจัดทำหลักสูตรพระธรรมทูตร่วมกันระหว่างพระธรรมทูตไทยและองค์การพระธรรมทูตต่างประเทศในประชาคมอาเซียน หรือศาสนาต่างประเทศอื่นๆ เพื่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

2) รัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีนโยบายในการสร้างความเข้มแข็งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยกำหนดให้มีระบบฐานข้อมูลและระบบเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ระหว่างองค์การพระธรรมทูตไทยและต่างประเทศในประชาคมอาเซียนอย่างชัดเจนและสืบค้นได้

6.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1) ฝึกอบรมและจัดทำหลักสูตรพระธรรมทูตร่วมกันระหว่างพระธรรมทูตไทยและองค์การพระธรรมทูตต่างประเทศในประชาคมอาเซียน หรือศาสนาต่างประเทศอื่นๆ

2) สร้างระบบฐานข้อมูลและระบบเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ระหว่างองค์การพระธรรมทูตไทยและต่างประเทศในประชาคมอาเซียน

6.3 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษายุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยสายต่างประเทศ เน้นเฉพาะประเทศใดประเทศหนึ่งในกลุ่มประชาคมอาเซียน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก

2) ควรศึกษายุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยสายต่างประเทศในทวีปอื่นๆ ที่มีพระธรรมทูตไทยไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อความหลากหลายของงานวิจัย

References

- Krejcie, R. V., and Morgan, D.W.(1970). *Determining Sample Size for Research Activities*. Educational and Psychological Measurement.
- Phichit Phithakthepsombat.(2005). *12 Concepts of Public Administration: Meaning of Measurement*. Bangkok: Semadharmma Publishing.
- Phramaha Montri Tikharo (Siboonhung). (2007). *Guidelines for The Propagation of Buddhism of The Dhamma Foreign Lines In The Next Decade* (Master of Thesis). Graduate School: Silpakorn University.
- Phra Mahathanat Atthuchari. (2000). *Overseas Dhammaduta Bhikkhus*. 2nd Edition, Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing School.
- Phrakhrusuwithanphatthanabandit (Sukanya Aruno). (2014). *Integrating Buddhism and Modern Sciences for Sustalable Development of Thailand in ASEAN Community*. Khon Kaen: LP Printing Depot Nana Wittaya LP.
- Phramaha Boonthai Punyamano.(2009). *The Propagation of Buddhism by Using Information Technology of Thai Buddhist Monks at Present* (Doctor of Thesis). Graduate Studies: Mahamakut University, Royal College.